

9 stappen voor realisatie natuurinclusieve kringlooplandbouw

“De beste kortetermijnoplossing is een langetermijnbeleid”

Ons huidige landbouw-voedselsysteem is niet meer houdbaar. Dit wordt ook beaamd in de visie van Minister Carola Schouten ‘Waardevol en Verbonden’. Niet alleen de stikstofcrisis, ook de uitdagingen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, bodem-, water- en luchtkwaliteit, bodemdaling en de aantrekkelijkheid van ons landschap vragen een langetermijnoplossing. Deze uitdagingen hangen sterk met elkaar samen.

De visie van de Minister was moedig en vooruitstrevend, maar tegelijk ruim en algemeen waardoor er veel ruimte is voor een vrije interpretatie van wat kringlooplandbouw inhoudt. Het mist een integraal handelingskader, terwijl de urgentie van de diverse opgaven alleen maar sterker wordt.

Wij pleiten voor een langetermijnoplossing met een duidelijke stip op de horizon en met voldoende economisch perspectief voor alle belanghebbenden. Een natuurinclusieve kringlooplandbouw: het kán en wij willen graag verder aan de slag! Het vergt tijd en inspanning van alle sectoren en belanghebbenden en een concreet plan. Wij stellen hier vanuit onze kennis en betrokkenheid 9 stappen voor die essentieel zijn in het proces voor het realiseren van een natuurinclusieve kringlooplandbouw. NB: dit is een procesdocument om richting te geven. Het is daarnaast noodzakelijk natuurinclusieve landbouw in te bedden in veranderingen in de hele maatschappij. Wij concentreren ons echter op het landbouw-voedselsysteem in dit stappenplan.

Wij zijn:

Kening fan 'e Greide, Symphony of Soils, De Natuur- en Milieufederaties, Urgenda, Natuurmonumenten, Landschappen NL, Greenpeace, Caring Farmers, Transitie Coalitie Voedsel, Netwerk Grondig, Wereld Natuur Fonds, CSA Netwerk Nederland, Circulair Friesland, Netwerk Natuur-Inclusieve Landbouw, Toekomstboeren, It Fryske Gea, TAPP Coalitie, Bionext, de Friese Voedselbeweging, Voedsel Anders, Herenboeren, Team Ecosys, Netwerk ter bevordering van biocyclische veganlandbouw, Het Groninger Landschap, Stichting Voedselbosbouw Nederland, Avalon, Stichting Drechtstadsboer, Boerenraad, de Vogelbescherming, Milieudefensie, Slow Food Youth Network, de BioTuinders, Landschap Noord-Holland, Biohuis, Feriening Biologyske Boeren Fryslân, Biowad, Louis Bolk Instituut, Soorten NL, Stichting Demeter, Bio-Logisch-Limburg, Aeres Warmonderhof, Terrestris, BD-vereniging, Zonnehoeve, de Fryske en Stichting Bio-Ki.

Onze overkoepelende visie
voor de toekomst (2040):

Nederland is een land met een natuurinclusief kringlooplandbouw-voedselsysteem. Met een rijke biodiversiteit aan onder andere bodemleven, planten, insecten en boerenlandvogels. Met een gezonde bodem, frisse lucht, schoon en voldoende (grond-) water, gezonde producten en gezond vee. Met een circulaire, klimaatneutrale voedsel­economie, bewuste burgers die bereid zijn een reële prijs voor hun voedsel te betalen en boeren die een goed inkomen verdienen doordat ze een aantrekkelijke beloning krijgen voor het natuurinclusief en circulair produceren van voedsel en de zorg voor natuur en landschap. Ook volgende generaties willen met dit toekomstperspectief graag boer worden...

Meer dan nu levert de Nederlandse landbouw dan aan lokale en Europese markten, ketens zijn korter; er is meer aanbod en afname van streekproducten. Boeren en burgers kennen en waarderen elkaar. We eten per hoofd van de bevolking minder voedsel van dierlijke oorsprong, en het voedsel van dierlijke oorsprong dat we wél eten is met veel aandacht voor dierenwelzijn en milieu geproduceerd. Wroetende varkens en scharrelende kippen leven van de reststromen van ons voedselsysteem, graasdieren worden gehouden op plekken waar gras als gewas de beste keuze is.

Overige landbouwgrond wordt gebruikt voor akker-, tuinbouw, of natte teelten (in veenweidegebieden bijvoorbeeld). Agroforestry wordt vaker toegepast, daar waar dat ecologisch verantwoord is. We voeren geen voedsel meer aan vee dat ook voor humane consumptie geschikt is. Kringlopen worden zo veel mogelijk gesloten, de schaal van kringlopen is zo klein mogelijk, variërend van een kringloop binnen een bedrijf, regio, Nederland of Noord-West Europa. Veehouderijen werken grondgebonden, samenwerking met regionale akkerbouwers wordt gestimuleerd. Akkerbouwers hebben combinatieteelten geïntroduceerd (zowel in ruimte als in tijd). Werkgelegenheid is zo groot mogelijk...

Boeren, banken, de tussenhandel, overheden en beheerders versterken én waarderen elkaar, ondersteund door innovatieve economische modellen en wet- en regelgeving. Natuurgebieden zijn effectief met elkaar verbonden via natuurgebieden, agrarisch gebied en/of openbare ruimte en het beheer in natuurgebieden en op landbouwgrond is op elkaar afgestemd en versterkt elkaar.

Het landschap sprankelt van de diversiteit en mensen leven, werken en recreëren er graag. Landschappen zijn herkenbaar aan hun inrichting en begroeiing, mensen identificeren zich hiermee en zijn er trots op. Het landschap is een inspirerende plek.

Dit alles is gerealiseerd via een gebiedsgerichte benadering en regionaal maatwerk.

In 2030 hebben wij forse stappen gemaakt richting natuurinclusieve kringlooplandbouw en zijn we daarin internationaal koploper.

Nederland is in 2040, naast koploper in natuurinclusieve landbouw, een florerende delta voor mens en natuur: we hebben onze doelen bereikt.

Stappen

Stap 1

Bepaal lange termijn doelen voor publieke waarden

- Bepaal doelen voor publieke waarden (lucht, bodem, water, biodiversiteit, landschap, gezondheid, dierenwelzijn).
- Integreer hierin ecologische kringloopprincipes en maak een landelijke vertaling van relevante duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN.
- Formuleer de doelen met advies van Nederlandse kennisinstellingen met relevante expertise op het gebied van natuurinclusieve kringlooplandbouw, circulaire economie en ecologie.
- Stuur weg van het huidige beperkte model van economische groei, stuur aan op groei van brede welvaart en welzijn

Stap 2

Vertaal doelen in een lange termijnbeleid met tussendoelen

- Leg de doelen van Stap 1 vast in wetgeving zodat iedereen weet waar hij/zij aan toe is en daarop kan sturen.
- Vertaal doelen naar sector en gebied. Neem voldoende tijd om de doelen te halen: formuleer tussendoelen. Richt beleid op het integraal halen van de doelen, deze hangen sterk met elkaar samen.
- Maak in de EU dezelfde doelafspraken. Formuleer de tussendoelen met advies van Nederlandse kennisinstellingen met relevante expertise op het gebied van natuurinclusieve kringlooplandbouw, circulaire economie, ecologie én transitiekunde.
- Draag zorg voor bijpassende internationale afspraken die oneerlijke concurrentie met niet duurzame buitenlandse producten tegengaan.

Stap 3

Begin nu met de eerste no-regret stappen

We kunnen niet van vandaag op morgen het masterplan voor transitie klaar en doorberekend hebben, maar dat betekent niet dat we niet vandaag al eerste stappen kunnen zetten. De uitdagingen waar we voor staan zijn urgent. Wij stellen in elk geval de volgende directe stappen voor:

- Versnelde vermindering van externe inputs (fossiele brandstoffen, niet hernieuwbare grondstoffen (kunstmest), chemische middelen en krachtvoer (in het bijzonder geïmporteerde soja) en beloon boeren hiervoor in de transitiefase middels een transitiefonds.

- Verlaag btw op natuurinclusieve, circulaire producten. Er kan eenvoudig worden begonnen met biologische producten
- Behoud de mogelijkheid tot kavelruil om zo veranderingen in het landelijk gebied te kunnen bereiken, met een vernieuwde doelstelling: ruilverkaveling 2.0
- Ondersteun de vele bestaande (boeren) initiatieven, biologische, grondgebonden boeren, ketenpartijen en gebiedssamenwerkingen die al laten zien dat natuurinclusieve kringlooplandbouw werkt; bv door afschaffing van verplichte mestinjectie voor grondgebonden boeren

Stap 4

Neem regie maar stuur niet op het 'hoe'

Neem regie met duidelijke kaders en bijbehorende sancties als de (tussen)doelen niet worden gehaald. Laat een maatregelenbeleid los. Laat het 'hoe' van het behalen van de doelen vrij. Daarmee wordt ondernemersgeest en progressie gestimuleerd.

Stap 5

Ontwikkel instrumentarium dat stimuleert en meebeweegt

- Voer een heffing op producten met verborgen, externe maatschappelijke kosten (true cost pricing) stapsgewijs in en gebruik het geld in een transitiefonds
- Financieringssysteem gekoppeld aan doelenbeleid:
  - Behoud het transitiefonds voor boeren en andere bedrijven uit de keten waarin beloningen gekoppeld aan doelen gestapeld kunnen worden tenminste tot 2040
  - Zet (glb) subsidies alleen in voor het financieren van natuurinclusieve kringlooplandbouw en een circulaire voedsel economie
- Concrete belemmeringen in bestaande wet- en regelgeving structureel wegnemen die de omslag naar natuurinclusieve landbouw in de weg staat
- Herontwerp rioleringsysteem zodat menselijke mest dat waardevolle niet hernieuwbare mineralen bevat weer teruggebracht kan worden in de kringloop

Stap 6

Geef belanghebbenden concreet handelingsperspectief

- Geef heldere en makkelijk vindbare informatie over scholing en subsidies.
- Maak duidelijk hoe je een brede verwaarding van het landschap kunt koppelen aan een goed verdienmodel voor de boer.
- Maak het natuurinclusief en circulair ondernemen logischer en administratief eenvoudiger.
- Maak burgers, horeca en bedrijfsrestaurants duidelijk hoe zij kunnen kiezen voor lokaal natuurinclusief, circulair voedsel. Stimuleer de vindbaarheid van boeren die op deze wijze produceren.

Stap 7

Subsidieer de ontwikkelfase. Vervolgfinanciering komt grotendeels via markt of andere vormen van publieke beloning

Start als overheid met subsidiëring van de ontwikkelfase. Publieke waarden beschermen zijn een verantwoordelijkheid van de overheid en met de huidige urgentie van verschillende problemen zien wij voor de overheid daarom een belangrijke taak. Op termijn verwachten we wél dat de markt (o.a. supermarkten, consumenten) en financiers als geheel de transitie hebben opgepakt en boeren belonen voor hun inzet. Mogelijk zullen bepaalde publieke waarden echter door andere vormen van publieke beloning structureel worden blijven vergoed.

Stap 8

Stimuleer samenwerking en breed draagvlak in de hele maatschappij

- Faciliteer bottom-up ontwikkelingen en initiatieven en verbind die met andere initiatieven.
- Zorg voor meer bewustwording over de problematiek en de benodigde transitie via (consumenten-)campagnes en inspirerende evenementen, zodat de verantwoordelijkheid door de hele maatschappij wordt gevoeld en zoveel mogelijk uit intrinsieke motivatie komt.

Stap 9

Inventariseer KENNISbehoefte gericht op doelrealisatie en breng expertise hiervoor bij elkaar, financier het en zet die strategisch in.

- Organiseer onafhankelijke consultants met voldoende kennis over natuurinclusieve kringlooplandbouw, het behalen van de eerste stappen en het integraal behalen van de langetermijndoelen: zowel landbouwvoorlichting als voorlichting aan ketenpartijen.
- Stel een nationale kennisagenda op waar kennisinstellingen, ministeries en de Europese Commissie achter staan, met een sterke link met de maatschappij.

- Bed deze kennis ook in agrarisch onderwijs.
- Investeer hierin tot minimaal 2040 zodat ook de verandering van de landbouw continue gemonitored kan worden. Door goede borging en monitoring wordt Mansholt 2.0 een feit en daarmee een nieuw internationaal export product.

Tot slot

De deelnemende organisaties pleiten voor het zo snel mogelijk plannen van een gezamenlijke dialoog tussen boeren, burgers, ketenpartijen, financiers, natuurbeschermers en de overheid over het vormgeven van houdbare natuur en houdbare landbouw. Wij willen als organisaties aangesloten bij het Kring-Loop collectief deelnemen aan deze dialoog. Samen op de weg vooruit!